

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN

EFFECTIVE FROM JUNE 2023-24 UNDER NEP

PROGRAMME CODE : ARTUG101
COURSE CODE : AR23SECGUJ206A
SEMESTER : 02
COURSE NAME : વ્યવહારભાષા- ૨

Total Credits : 02 (02 Period/Week)	Theory	External – 25 Marks
		Internal – 25 Marks

<p>Course Outcome : (હેતુઓ) વિદ્યાર્થીઓ -</p> <ul style="list-style-type: none">ગુજરાતી વ્યાવહારિક લેખન પ્રત્યે અભિમુખ બને.લેખન કૌશલ વિકસાવે.માતૃભાષામાં સજ્જતા કેળવે.સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે સક્ષમ બને.માતૃભાષા સાથે નિસબત કેળવે.ગ્રહણશક્તિ, સમજશક્તિ અને કલ્પનાશક્તિ વિકસાવે.

અ.નં.	એકમ		ક્રેડિટ	કલાક
૧	એકમ - ૧	પત્રલેખન <ul style="list-style-type: none">વિદ્યાર્થીએ ફરિયાદપત્ર લખવાનો રહેશે.એકબીજાના વિકલ્પે ફરિયાદપત્ર પુછાશે	2	અઠવાડિક બે કલાક
૨	એકમ - ૨	અર્થવિસ્તાર <ul style="list-style-type: none">ચાર ગદ્યકંડિકાઓમાંથી ગમે તે બેનો અર્થવિસ્તાર કરવાનો રહેશે.		
૩	એકમ - ૩	રૂઢિપ્રયોગો (જુઓ, પરિશિષ્ટ) <ul style="list-style-type: none">નિયત કરેલા રૂઢિપ્રયોગોમાંથી દસ પુછાશે. ગમે તે નવના અર્થ લખી તેનો વાક્યમાં પ્રયોગ કરવાનો રહેશે.		

સંદર્ભગ્રંથો :

૧. સાહિત્યાચન: બાબુ દાવલપુરા
૨. ગુજરાતી લેખન : નિયતિ અંતાણી
૩. સાહિત્યનો આસ્વાદ : મણિલાલ હ. પટેલ
૪. વિચારવિસ્તાર, છંદ, અલંકાર : નટુભાઈ ઠક્કર
૫. ગુજરાતીનું વિષયવસ્તુ : પ્રિ. નટુભાઈ રાવલ
૬. વ્યવહારભાષા, અરજીલેખન અને પત્રલેખન : પ્રસાદ બ્રહ્મભટ્ટ
૭. રૂઢિપ્રયોગો, કહેવતો અને છંદ - અલંકાર : પ્રસાદ બ્રહ્મભટ્ટ

રૂઢિપ્રયોગો

- (1) ઓછું આવવું - માહું લાગવું.
વાક્ય : પુત્રના ઉદ્ધત વર્તનથી પિતાનો ઓછું આવ્યું.
- (2) માંડી વાળવું - જતું કરવું.
વાક્ય : ઉમેશે અમેરિકા ભણવા જવાનો વિચાર માંડી વાળ્યો.
- (3) હેયું કઠણ કરવું - મન મક્કમ રાખવું.
વાક્ય : હેયું કઠણ કરીને તેમણે પોતાના પુત્રને વિદેશ મોકલ્યો.
- (4) પગ ભાંગી જવા - નાંસીપાસ થઈ જવું.
વાક્ય : યુવાન ટીકરાનું અવસાન થતાં પિતાના પગ ભાંગી ગયા.
- (5) ધૂળ ખંખેરી નાખવી - ખૂબ ધમકાવી નાખવું.
વાક્ય : શેકે નોકરની ધૂળ ખંખેરી નાખી એટલે તે નોકરી છોડીને જતો રહ્યો.
હવે આપણે કેટલાક રૂઢિપ્રયોગો અને તેમના અર્થ જોઈશું. તેમનો વાક્યમાં પ્રયોગ કરીશું.
- (1) રવાના કરવું - વિદાય આપવી.
માથે પહેલા મહેમાનોને સમજાવી પતાવી રવાના કર્યાં.
- (2) દાવમાં લેવું - બરાબર સંકજામાં લેવું, ફસાવવું.
કારગીલ યુદ્ધમાં પાકિસ્તાનનાં જવાનોને ભારતની સેનાએ દાવમાં લીધા.
- (3) હાડહાડ કરવું - ધુત્કારી કાઢવું.
ભારણે આવેલા અતિથિને હાડહાડ કરવું યોગ્ય ન કહેવાય.
- (4) વાત કાપવી - વિરોધ કરવો.
કેટલાક રાજકારણીઓને અધિકારીઓની વાત કાપવાની આદત છે.
- (5) હેંયામાં પ્રાસકો પડવો - ડરી જવું, બીક લાગવી.
પ્લેન હાઈજેક થવાના સમાચારથી પ્રવાસીઓના સગાસંબંધીઓના હેંયામાં પ્રાસકો પડ્યો.
- (6) ગંધ આવવી - શંકા પડવી, અણસાર આવી જવો.
આતંકવાદીઓની પ્રવૃત્તિઓની પોલીસને ગંધ આવી ગઈ.
- (7) છાતીએથી અળગા ન કરવું - હંમેશાં પોતાની સાથે જ રાખવું.
નવજાત શિશુને માતા છાતીએથી અળગા કરતી નથી.

- (8) હરખપદ્ડાં થઈ જવું - હરખવેલા થઈ જવું.
જમાઈને અચાનક આવેલા જોઈને સાસરાપક્ષવાળાં હરખપદ્ડાં થઈ ગયાં.
- (9) મનનો ડૂમો કાઢી નાખવો - મનમાં ઘૂંટાતું દુઃખ પ્રગટ કરવું.
પિયરે આવીને દીકરીએ પોતાના મનનો ડૂમો કાઢી નાખ્યો.
- (10) હૈયું ભરાઈ આવવું - દુઃખથી રડવા જેવું થઈ જવું.
વિદેશ જતાં પોતાના દીકરાને વિદાય આપતા માતાનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું હતું.
- (11) સમસમી જવું - મનમાં ઘૂંઘવાઈ રહેવું, ગુસ્સો દબાવી રાખવો.
ઉપરી અધિકારીએ બધાની સામે ખખડાવી નાખતાં કર્મચારી સમસમી ગયો.
- (12) આંખો વરસવી - આંસુ ટપકવાં, રડવા લાગી જવું.
વિદેશ ગયેલા પતિના સમાચાર નહીં મળતા, પત્ની આંખો વરસાવી રહી હતી.
- (13) કમાતાધમાતા હોવું - સારી કમાણી થવી.
ખેડૂતો જ્યારથી હીરાનાં ધંધામાં આવ્યા છે ત્યારથી કમાતાધમાતા થયા છે.
- (14) તરંગે ચડી જવું - વિચારમગ્ન થઈ જવું.
ધુની વ્યક્તિઓ ગમે ત્યારે તરંગે ચડી જાય છે.
- (15) આંખ મીચાવી - મૃત્યુ પામવું.
કોઈ પણ વ્યક્તિએ આંખ મીચાય તે પહેલાં વસિયતનામું કરી લેવું જોઈએ.
- (16) ઊંધ ઊડી જવી - ખૂબ જ ચિંતામાં નિદ્રા ઊડી જવી.
વરસાદ વધુ સમય ખેંચાતાં ખેડૂતોની ઊંધ ઊડી ગઈ હતી.
- (17) મગજ પર ભાર જણાવો - મનમાં ચિંતાનો બોજ હોવો.
બોર્ડની પરીક્ષા નજીક આવતા વિદ્યાર્થીનાં મગજ પર ભાર જણાતો હતો.
- (18) વારી જવું - ફિદા થઈ જવું.
કલાકારની અદાથી પ્રેક્ષકો વારી ગયા.

- (19) કાને વાત પહોંચવી - ખબર મળવી, જાણ થવી.
ખબરી દ્વારા પોલીસને ગુનેગારની દરેક વાત કાને પહોંચતી હતી.
- (20) ખાંડની ધારે ચાલવું - ખૂબ કપરા માર્ગે જવું.
પ્રેમલગ્ન એ ખાંડની ધારે ચાલવા જેવું છે.
- (21) ઠેસ વાગવી - ભૂલ કે પાપ કર્યાની ચેતવણી મળવી.
ધોરણ - 10 માં ઠેસ વાગી હતી તેમ છતાં ધોરણ - 12 માં મહેનત કેમ નથી કરતો ?
- (22) ગરજ સરવી - જરૂરિયાત પૂરી થવી.
ગરજ સરી ગયા પછી સંબંધી અને મિત્રો નજર ફેરવે છે.
- (23) ગાડું ગબડવું - ગમે તે ભોગે નભી જવું, ધંધો ચાલવો.
અત્યારની હાઈટેક સિસ્ટમનો ઉપયોગ નહીં કરતાં વહેપારીઓનું માંડ માંડ ગાડું ગબડતું હોય છે.
- (24) ગાંઠનો ખીચડો ખાવો - પોતાની જમા મૂડી વાપરવી.
શેરબજારમાં સટ્ટો કરવામાં મનહરભાઈએ ગાંઠનો ખીચડો ખાધો.
- (25) બાજી ધૂળમાં મેળવવી - યોજના નિષ્ફળ બનાવવી.
કારગીલમાં દુશ્મનોને ખદેડ્યાં એટલે પાકિસ્તાનની બાજી ધૂળમાં મળી ગઈ.
- (26) હાથ ધોઈ નાખવા - આશા છોડી દેવી.
બેન્ક કૌભાંડને કારણે ઘણા ધાંપણદારોએ પોતાની મૂડીથી હાથ ધોઈ નાખ્યા.
- (27) મોં લાલ રાખવું - પરાણે આબરૂ જાળવી.
તેલગીકાંડમાં કમીશનરની ધરપકડ કરી મહારાષ્ટ્ર પોલીસે મોં લાલ રાખ્યું.
- (28) વખ ઘોળવાં - વિષપાન કરવું, સંબંધમાં કડવાશ આણવી.
લેણદારોનું ખૂબ જ દબાણ થતાં મગનભાઈએ વખ ઘોળ્યું.
- (29) રંગમાં ભંગ પડવો - મજાના વાતાવરણમાં વિઘ્ન આવવું.
ક્લક્તાની ક્રીકેટ મેચમાં વરસાદે રંગમાં ભંગ પાડ્યો.
- (30) સંઘ કાશીએ પહોંચવો - કામ પાર પાડવું.
વાહનની સ્થિતિ જોતાં એમ નથી લાગતું કે આ સંઘ કાશીએ પહોંચશે.

- (31) હોળીનું નાળિયેર બનવું - ખરાબ કામ કરવામાં સાધન બનવું.
કાશ્મીરી યુવકોને હોળીનું નાળિયેર બનાવી આતંકવાદી બનાવવાનું
પર્યંત્ર પકડાઈ ગયું.
- (32) પગ ન ઉપડવા - હિમત ન ચાલવી.
સત્યનો માર્ગ મળી ગયા પછી ખોટા માર્ગે પગ ઉપડતો નથી.
- (33) જીવ બળી જવો - ઈર્ષાથી દુઃખી દુઃખી થઈ જવું.
કરિશ્મા કપુરનાં લગ્ન થવાથી ઘણા લગ્નોત્સુક યુવકોનો જીવ બળી ગયો.
- (34) છઠ્ઠીનું ધાવણ યાદ કરાવવું - મરણતોલ માર મારવો.
ચોરને પોલીસે માર મારીને છઠ્ઠીનું ધાવણ યાદ કરાવી દીધું.
- (35) બાજી બની - પ્રતિકૂળ સ્થિતિ થવી.
ધંધામાં વેપારીએ લાખો રૂપિયાનું રોકાણ કર્યું પણ બાજી કથળી ગઈ
અને ઠેકાણું ફૂંકવું પડ્યું.
- (36) પૃથ્વી રસાતાળ જવી - ભયંકર સંકટ તૂટી પડવું.
ધર્મ પર અધર્મનો વિજય થાય તો પૃથ્વી રસાતાળ જાય.
- (37) ખો ભૂલી જવી - જિંદગીભર યાદ રહે તેવો પાઠ શીખવવો.
કારગીલમાં ભારતે દુશ્મનને એવો માર માર્યો છે કે તે હવે ખો ભૂલી જશે.
- (38) ફરી વળવું - ચારે બાજુથી ઘેરી લેવું, મેળવી લેવું.
ચોરે ઘરમાંની દરેક તિજોરીમાં હાથ ફેરવી લીધો છે.
- (39) વખના માર્યા - મુસીબતમાં મુકાયેલા
સતત ચોથા વર્ષે પણ દુષ્કાળ આવતા ખેડૂતો વખના માર્યા ગામમાંથી
ઉચાળા ભર્યા.
- (40) કૂવો હવાડો કરવો - કોઈ જળાશયમાં ડૂબીને આત્મહત્યા કરવી.
વડીલો તરફથી વિરોધ થતા પ્રેમીપંખીડાએ કૂવો હવાડો કર્યો.
- (41) કરમ ફૂટેલાં હોવા - નસીબ ખરાબ હોવાં.
સદામ હુસેનનાં કરમ ફૂટેલાં હશે એટલે અત્યારે રાજીનપાટનો વખત
આવ્યો છે.
- (42) આંખ ઉઘડવી - સાચી હકીકતનું ભાન થવું.
સમાચાર સાંભળ્યાં પછી તેમની આંખ ઉઘડી.

- (43) એક પંથ દો કાજ - એકી સાથે બે કામ પાર પાડવાં.
રામે શિવધનુષ તોડી, સીતા સાથે લગ્ન કરીને એક પંથ દો કાજ
જેવું કર્યું.
- (44) ખબર લઈ નાખવી - ધમકાવવું.
કર્મચારીની ભૂલને કારણે અધિકારીએ તેની ખબર લઈ નાખી.
- (45) ઘર માંડવું - લગ્ન કરવાં.
આખરે અક્ષયકુમારે ઘર માંડ્યું.
- (46) ખોળો પાથરવો - કરગરવું, કાકલૂદી કરવી.
ડાકુઓથી પોતાના બાળકને બચાવવા માતાએ ખોળો પાથર્યો.
- (47) કાન દેવા - ધ્યાનથી સાંભળવું.
પહેલાં વિદેશથી આવતા ફોન કાન દઈને સાંભળવાં પડતા.
- (48) પીઠ દેવી - વિદાય થવું, છૂટા થવું.
જેવી શિક્ષકે પીઠ દીધી, વિદ્યાર્થીઓએ ઘોંઘાટ શરૂ કર્યો.
- (49) ચિત્ત ચિરાવું - તીવ્ર વેદના થવી.
પુત્રના અકાળે અવસાન થવાથી મારું ચિત્ત ચિરાઈ ગયું.
- (50) ગરદન કાપવી - વિશ્વાસઘાત કરવો.
જે મિત્ર પર આપણે ભરોસો રાખીએ છીએ, એ જ કેટલીક વાર
આપણી ગરદન કાપે છે.
- (51) તારાજ થઈ જવું - પાયમાલ થઈ જવું.
ભૂકંપથી ભુજ તારાજ થઈ ગયું.
- (52) હિજરત કરવી - સ્થળ છોડીને ચાલ્યા જવું.
ભૂકંપ થવાથી ગામના લોકો હિજરત કરી ગયાં.
- (53) ફોડી લેવું - સંભાળી લેવું.
તમે માની ચિંતા ન કરશો, હું ફોડી લઈશ.
- (54) ગળથૂથીમાં મળવું - છેક બાળપણથી પ્રાપ્ત થવું.
તેને સંગીત ગળથૂથીમાંથી મળ્યું છે.
- (55) તલપાપડ થઈ જવું - આતુર થઈ જવું.
રમેશ તેનું પરિણામ જાણવા તલપાપડ થઈ રહ્યો છે.

- (56) ભીંત ભૂલવી - માર્ગ ચૂકી જવો.
આ નોકરી મેળવીને તમે ભીંત ભૂલ્યા છો.
- (57) હાથા થવું - ખોટા કામમાં સાથ આપવો.
પરીક્ષામાં ચોરી કરવા તેણે મારી મદદ માગી પણ હું તેનો હાથો ન બન્યો.
- (58) ઢંઢેરો પિટાવવો - છાની વાત જાહેર કરવી.
નીલેશે ઢંઢેરો પીટાવ્યો કે તેના મિત્રે દેવાળું કાઢ્યું છે.
- (59) ધોખો લાગવો - ગુસ્સે થવું.
સુરેશને લગ્નમાં બોલાવવાથી તેણે એ વાતને ધોખો કર્યો.
- (60) બેડો પાર થઈ જવો - સફળ થવું.
આ વખતે તેનો પરીક્ષામાં બેડો પાર થઈ ગયો.
- (61) પ્રાણ પાથરવા - સર્વસ્વ અર્પણ કરવું.
ભક્ત ભગવાન માટે પ્રાણ પાથરે છે.
- (62) લોહીનું પાણી કરવું - ખૂબ મહેનત કરવી.
પરીક્ષામાં પાસ થવા માટે પૂર્વીએ લોહીનું પાણી કર્યું છે.
- (63) એક પગે થઈ રહેવું - ખરે પગે તત્પર રહેવું.
મૌસમીના લગ્નની તૈયારીમાં તન્વી એક પગે થઈ રહી હતી.
- (64) ઇકોતેર પેઢી તારવી - કુળનું નામ રોશન કરવું.
પુત્ર સુપુત્ર હોય તો તે કુટુંબની ઇકોતેર પેઢી તારે છે.
- (65) આંખે અંધારા આવવાં - ભાન ગુમાવવું.
સમાધિને મરણનું દશ્ય જોઈને આંખે અંધારા આવ્યાં.
- (66) બારે મેઘ વરસવા - મુશળધાર વરસાદ થવો.
પૃથ્વીનો પ્રલય કરવા માગતા હોય તેમ બારે મેઘ વરસવા લાગ્યા.
- (67) આંખ ફરકવી - કોઈ શુભ ઘટના બનવાની અંધાણી જણાવી.
ઊર્મિલાએ વિચાર્યું કે લક્ષ્મણ આજે જરૂર વનમાંથી પાછા ફરશે, કારણ કે તેની ડાબી આંખ ફરકતી હતી.
- (68) દાઝ લાગવી - ક્રોધ વ્યાપી જવો, ખૂબ ગુસ્સે થવું.
કન્યાએ માગું પાછું ઠેલ્યું તેથી મૂરતિયાને દાઝ લાગી ગઈ.

- (69) એક રાસે કરવા - સમાન ગણવા.
ગાંધીજીએ હરિજનો અને સવર્ણોને એક રાસે કર્યા હતા.
- (70) કાન દેવા - ધ્યાનથી સાંભળવું.
કોઈની ખાનગી વાત સાંભળવા કાન દેવા ન જોઈએ.
- (71) ચિત્ત ચિરાવું - તીવ્ર વેદના થવી.
પુત્રના અકાળ અવસાનથી માનું ચિત્ત ચિરાઈ ગયું.
- (72) પીઠ દેવી - વિદ્યાય થવું, છૂટા પડવું.
જેવી શિક્ષકે પીઠ દીધી કે વિદ્યાર્થીઓ ઘોંઘાટ કરવા લાગ્યા.
- (73) પનારો પડવો - કોઈની સાથે અણગમતો સંબંધ બાંધવાની ફરજ પડવી.
મંદોદરી જેવી પતિવ્રતા રાવણના પનારે પડી.
- (74) મન માપવું - મનના ગુપ્ત ભાવ કળી જવા.
કેટલાક વ્યવહારકુશળ માણસો વાતવાતમાં સામી વ્યક્તિનું મન માપી લેતા હોય છે.
- (75) કોઠે પડવું - ના થી ટેવાઈ જવું, સ્વાભાવિક બની જવું.
શેઠની રોજરોજની ટકટક નોકરને કોઠે પડી ગઈ.
- (76) પોલ પિછાણવી - જુઠાણું પકડાઈ જવું, ઊણપ કે ખામીઓ જાણી જવી.
માર્ટિન લ્યુથરે ધર્મગુરુઓની પોલ પિછાણી અને તેમને ખુલ્લા પાડ્યા.
- (77) ગરદન કાપવી - વિશ્વાસઘાત કરવો.
જે મિત્ર પર આપણે ભરોસો રાખીએ છીએ, એ જ કેટલીક વાર આપણી ગરદન કાપે છે.
- (78) તલખી રહેવું - આતુરતાપૂર્વક રાહ જોવી.
ઊર્મિલા ચૌદ વર્ષ સુધી લક્ષ્મણના મિલન માટે તલખી રહી.
- (79) તલવાર તાણવી - સામનો કરવો, ઝઝૂમવું.
'નર્મદે' વહેમ અને જડતા વિરુદ્ધ તલવાર તાણી હતી.
- (80) પગની તળે હોવું - પોતાની પાસે હોવું.
જે સુખની આપણને તલાશ હોય એ કેટલીક વાર આપણા પગની તળે જ હોય છે એવું પણ બની શકે છે.